

Karin Cvetko Vah

Devetdesetletnica

Prebudi me svetloba jutranjih žarkov, ki skozi priprte polknice nesramežljivo vdira v prostor, da mi po obrazu poplesujejo sence listov mogočne breze, ki se vzdiguje na vrtu pred oknom. Z vrta se odpira pogled na jezero, kičasta razglednica, ki jo pozna vsak turist, jaz pa sem se preselila na drugi konec sveta, da mi je ne bi bilo treba gledati. Prebujanje v senci breze, ki jo je, ko sem bila še otrok, natančno se spomnim tistega dne, posadil oče, je zame znak, da je poletje. Da imam dopust in sem spet doma.

Nekaj trenutkov ležim v veliki postelji in čakam. Morda je danes ne bo, pomislim, a že hip zatem se oglasi. Zbadajoča bolečina v zatilju, ki je postala zanesljiva spremljevalka mojih obiskov v domovini. Med letom, v tujem okolju, se potuhne in je skoraj ne zaznam. Občutim nemir v telesu, napetost in utrujenost, a bolečina v zatilju se pojavi šele, ko spet prestopim prag domače hiše.

V pritličju so priprave v polnem teku. Mami so priskočile na pomoč teta Liza ter sosedji Tereza in Pavla. Od domačih pričakuje le, da se do kosila zberemo in po možnosti ostanemo trezni vsaj do začetka slavlja.

Oče kmalu po zajtrku sede v avto in se odpelje po babico.

“Želim, da je to res njen dan,” pravi. “Naj ga preživi doma, obkrožena z domačimi.”

Prvi prispe Matjaž z družino. Kakor vedno poljubi mamo na obe lici in se trudi vzbujati vtis ljubečega sina. V nasprotju z ženo Polono, ki je sicer elegantno oblečena in brezhibno naličena, a ne skriva, da ji je druženje z moževimi sorodniki odveč. Nosi dolgo turkizno obleko, lasje ji prosto padajo prek ramen. Ob njej stoji Urban, njun bledolični sin, kakih osem let mu je, ki vztrajno poveša pogled v tla, da ni moč ugotoviti, ali je nejevoljen ali le plašen.

“Lep dan imamo,” suho reče Polona, preden vstopijo.

Pavla pogrne mizo na vrtu, njena hčerka Lara, čedno dekletce, medtem nabira ciklame, s katerimi je prepreden del trate, ki meji na gozd.

Patrik kakor običajno pride zadnji. Čas za kosilo je že, sedimo za praznično okrašeno mizo in srkamo vsak svojo pijačo, ko zaslišimo avtomobil, ki zapelje na dovoz pred hišo in sunkovito zavre. Mamin obraz zažari, ko vstane. Vzklikne: "To bo Patrik!" in mu odhiti naproti.

A že po tonu glasu, s katerim ga pozdravi, je jasno, da je njeno navdušenje v hipu splahnelo. Ko se nam pridružita na vrtu, se Patrik opoteče proti mizi. Mama ga skuša podpreti, vendar jo osorno odrine, da skoraj pade.

Teta Liza skuša popraviti razpoloženje. "No, pa smo le vsi skupaj! Devetdeset let! Oh, mama, kako sem srečna zate!" se z žarečim obrazom obrne proti babici, ki drobna in neznatna sedi na čelu mize. Njena upadla in od starosti skrčena pojava vzbuja usmiljenje. Siliti tako starega človeka v praznični cirkus je pravzaprav sadistično, pomislim, saj je mir še edino, česar si želi.

Razpoloženje za mizo postane neprijetno in trpko kmalu po tem, ko nam Tereza postreže s hladno kumarično juho.

Začne kajpak mama.

"Še vedno ne je?" se obregne ob Urbana, ki boljši v prazen krožnik pred seboj, saj je Polona s kretinjo dlani preprečila, da bi mu Tereza nalila juhe.

"Saj vendar več, da ne more," odreže Matjaž.

"Misliš, noče."

"Ne more, mama. Saj smo ti povedali."

Mama vzdigne kozarec in odpije požirek belega vina. Nato položi kozarec spet na mizo in se zastrmi v Matjaža. "V mojih časih smo temu rekli izbirčnost. Otroci si izmišljujejo, a treba jih je navaditi. Če ne pokusi, ne more vedeti, kaj mu je všeč."

Kumarično juho imam rada, a v zatilju me ves čas zbada ostra bolečina, tako da pojem komaj kaj več kakor Urban.

Teta Liza se vmeša v pogovor. "Oh, dandanes imajo otroci toliko alergij! Ko ste bili vi majhni ..."

Mama jo prekine. "Ampak on nima alergije."

"Oh! Sem mislila, da ..."

"On ima fobijo," reče mama ironično s svojo značilno vzvišeno govorico. "Fobijo pred hrano."

Do mize priskaklja mala Lara. V vsaki roki drži šopek ciklam. "Želite šopek?" se ustavi pred teto Lizo.

"Kako lepe rožice si nabrala! Seveda, steci v hišo in prinesi vazo ali kozarec vode."

"Fobijo? Fobijo pred hrano? Nisem vedela, da to obstaja, čeprav, če dobro premislim, mar ni imel tudi ..."

“Vam je juha teknila?”

Pavla pobira krožnike z mize, Tereza že prinaša glavno jed.

“Polnjene artičoke, moja najljubša jed!” vzklikne oče in si naloži kar tri. Pavla položi na mizo še pladenj s štefani pečenko in pečenim krompirjem.

“Artičoke!” zakliče tudi Patrik in vzdigne roko z iztegnjenim kazalcem visoko v zrak. Njegova govorica je zatikajoča in glasna. “Artičoke me vsakič spomnijo na tisto Maupassantovo novelo – pomagaj mi, sestra, kakšen je že naslov?”

“Ne vem, Patrik, ne spomnim se.”

Z roko zamahne proti tlom. “Saj ni pomembno, prepričan sem, da jo poznate. Torej, artičoke me vedno spominjajo na tisto Maupassantovo novelo, ko je ženska zadušila novorojena dvojčka in ...”

Mama položi dlan na njegovo laketo. “Patrik, prosim ...”

Odrine jo in vstane. Roko dvigne visoko v zrak, kakor bi grozil. Njegov glas je zdaj še glasnejši. “Torej, artičoke me spominjajo na Maupassantovo novelo o ženski, ki je rodila dvojčka in ju umorila. Detomor, mama, saj veš. Na sodišču so jo vprašali, kaj je storila s truplom ...”

“Patrik!”

“No, kaj je, mama, Maupassant je vendar klasika, vsi smo ga brali v gimnaziji, zakaj bi se tega sramovali? Pomagaj mi, sestra, kaj je odgovorila ženska, ko so jo na sodišču vprašali, kje sta njena otroka?”

Neprijetno mi je ob njegovi pijani objestnosti. Želim si, da bi utihnil, hkrati pa vem, da ne zdrži več tišine, ki preveva vse naše družinske obede. Glasne tišine, v kateri kramljamo o nepomembnih rečeh, a molčimo o bistvenih, ki kričijo znotraj nas. “Zakopala ju je,” rečem.

Patrik odobravajoče pokima.

Iz hiše pride Lara in postavi na mizo dva kozarca s ciklamami.

“Kako lepo, ljubica,” jo pohvali mama. “Urban, zakaj ne bi šel z Laro nabirat cvetlic? Tako ljubke so.”

Urban vstane od mize, vidno olajšan, da mu ni treba gledati hrane, ob kateri mu gre na bruhanje in mu povzroča fobijo, ter sledi dekletu.

Oče se medtem zadovoljno loti svojih artičok.

“Polnjene artičoke,” vzdihuje teta Liza. “Pomembno je, da se jih dobro olupijo, odstrani vse trde dele, pa tudi notranje dlačice in lističe. Nekateri ne odstranijo notranjih lističev. Zdi se jim škoda zavreči tako velik del artičoke, toda okus potem ni pravi. Lističi zagrenijo, zato je pomembno, da se jih v celoti odstrani in se uporabi le sredico, le srček, ki je najslajši.”

Patrik se ne meni zanjo, še vedno gleda proti meni. “Tako je, sestra. Služkinja je ponoči zadušila novorojena dvojčka in ju zakopala na vrtu. Se spomniš, kje ju je zakopala?”

“Enega je zakopala med jagode in drugega...”

Patrikov pogled je zdaj usmerjen v očeta, ki se zadovoljen masti s polnjenimi artičokami. “In drugega? Kam je zakopala drugega?”

“Dругega je zakopala med...” Sedimo v senci breze, prav tiste breze, ki meče senco name, ko se zjutraj prebujam v domači hiši ob slabo zaprtih polknicah. Breze, ki jo je pred desetletji, natančneje pred triintridesetimi leti posadil oče, ponosen ob rojstvu dvojčkov. Patrik mu je pomagal. Po opravljenem delu ga je oče potrepljal po ramenih in rekel: “Boš videl, kako hitro bo drevo rastlo, prav kakor dvojčka. Močno in zdravo drevo bo, kakor naša fanta!”

“Med artičoke! Drugega je zakopala med artičoke!” Patrik se sesede na stol in njegovo telo stresa gromki krohot.

Ko se neha smejati, je njegov glas tih, komaj slišen. “Služkinja si je želela otroka in vse je že pripravila zanj. A rodila sta se dvojčka. Tega preprosto ni pričakovala. Bilo je preveč. Enega je zakopala med jagode in drugega med artičoke, da se ubogi trupelci ne bi mogli pogovarjati o zločinu, ki ga je nad njima zagrešila mati.”

Nato obsedi na stolu in molče boljši predse. Oče odloži vilice, očitno mu artičoke ne teknejo več. Njegov pogled je odsoten, ko se zazre v spomine, v tiste boleče, o katerih ne govorimo. Začudena opazim, da je zbadajoča bolečina v zatilju popustila. Preprosto ni je več, kakor bi jo nekdo odrezal.

Zdaj se oglasi Matjaž. “Ne moreš kriviti matere za to, kar se je zgodilo s Tomažem,” reče. “Smrt devetnajstletnika pač ni detomor.”

A mama sama se tokrat ne brani. Niti ne napada. Seveda je ni moč kriviti za tragično nesrečo niti je ne bi mogla preprečiti, a starš se vedno čuti odgovornega za smrt otroka, tudi če je ta že odrasel. Molči in se ne upira. Samo sedi na svojem stolu, zgrbljena vase, in po licih ji polzijo solze. Prvič jo vidim takšno. Povsem brez maske je. Ne skuša ustaviti solz ali zakrpati počene podobe. Molče priznava, da se je ta že davno razbila, končno ji ni mar za podobo, temveč joče za izgubljeno vsebino. Takšno jo imam rada. Zasmili se mi in želela bi jo potolažiti, a tudi sama le obsedim in zrem predse. Tudi meni po licih polzijo solze.

Nato se oglasi babica, ta naša slavljenka, ki je vseskozi molčala, da smo mislili, da nas sploh ne sliši. Tudi njen glas je tih, kakor so navadno tihi glasovi tistih, ki govorijo pomembne reči. “Našli so samo čoln, ki se je zibal na gladini jezera,” reče. “Voda se je po neurju umirila. Pogoltnila ga je, nato pa je za vedno obmolknila.”

Zatem tiho obsedimo okoli obložene mize, nihče se več ne dotakne artičok. Spomnim se prepiranja in vpitja tistega davnega večera. Patrik, ki

je pred kratkim diplomiral in se mu je nasmihala bleščeča kariera, je bil tik pred poroko. Poroko, do katere ni nikoli prišlo, kakor tudi do bleščeče kariere ne. Tomaž je razburjen sedel v avto in se odpeljal. Bil je pijan, a tega smo bili tako vajeni, da ga nismo skušali ustaviti. Nismo bili zaskrbljeni, ko se ponoči ni vrnil. Vse do jutra. Ko so nas obvestili. O čolnu. Ki se je zibal na mirni gladini jezera.

Lara in Urban, deček s fobijo pred hrano, edini babičin pravnuk, se razposajeno lovita po trati. Mizo krasita rožnata šopka ciklam in jaz bom kmalu spet v letalu. Vrnila se bom v svojo betonsko džunglo, v življenje onstran luže, v katerega tako vztrajno bežim in sem ga sprejela za svojega. Prihodnje leto bom spet prišla v domačo hišo, nemara brez trdovratne bolečine v zatilju.